

Lezers & lezen in de 19de eeuw

Er bestaat een fraai en in kleine kring famous artikel waarin de sinds lang gestorven schrijver, journalist en letterkundige [Bernt Luger](#) zich afvraagt wat men in de 19de eeuw las. Zijn antwoord op deze vraag is niet duidelijk - *kan* dat ook niet zijn: lezersonderzoek bestond niet; dagboeken, brieven en andere egodocumenten vertellen weinig over lezen; er zijn wat veilingcatalogi maar die zijn moeilijk te interpreteren. Kortom, we weten wel iets maar [we weten veel meer niet](#). Toch is dat niet wat vanuit de optiek van de mediageschiedenis het meest opmerkelijke aan het artikel van Luger is. Dat is dat daarin het woord *krant* niet voorkomt. Heel even spreekt Luger over de arbeidende klasse en stelt dat deze pas begon te lezen na de Afschaffing van het Dagbladzegel. Dat is alles. Verder doet hij voorkomen alsof lezen per definitie iets is dat men alleen in boeken doet. Andere onderzoekers van de geschiedenis van het lezen, onder wie [Boudien de Vries](#), [Mijnhardt en Kloek](#), [Mathijsen](#) suggereren veelal hetzelfde: lezen doe je in boeken. Een dergelijke opvatting leeft nog altijd. Zo spreekt men met betrekking tot onze tijd steeds weer van ontlezing maar vergeet dat tegenwoordig iedereen de hele dag op z'n mobieltje zit te lezen (+ kijken&luisteren). Men bedoelt: er worden geen boeken (meer) gelezen. Maar een en ander is niet hetzelfde.

Luger c.s. hebben het zonder twijfel zo niet bedoeld. Niettemin is onmiskenbaar dat zij een opmerkelijk elitair standpunt huldigen. En dat niet alleen. Het is ook onjuist. Want als 'men', de meerderheid van de bevolking, in het verleden iets las of ergens leerde lezen dan was dat in de eerste plaats in en via goedkope, vluchtige druksels: pamfletten, stroobiljetten, blaadjes, affiches, almanakken en uiteindelijk, vanaf de 19de eeuw, vooral kranten. Dergelijke druksels vertelden wat tegenwoordig op internet staat: *wistjedatjes*, *ditjedatjes*, advertenties, familieberichten en inderdaad, ook nieuws, alles dus wat een mens eventueel zou kunnen interesseren. Naast persoonlijke contacten vormden dergelijke wetenswaardigheden eenianders belangrijkste schakel met de wereld - wat met betrekking tot sociale media veelal hun 'lifeline' wordt genoemd. Het grootste verschil tussen toen en nu ligt dan ook niet bij de inhoud maar bij de kwantiteit. Want verschenen er eind 19de eeuw al zoveel kranten dat ze niet te tellen zijn, begin 21ste eeuw zijn er zoveel websites en andere digitale leesmogelijkheden dat het bij lange na niet eens meer voor te stellen is. Die mogelijkheden bieden tegenwoordig wat vroeger 'de krant' bood: alles wat je wilt weten - en meer.